

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
географічний факультет, Військовий інститут

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
географічний факультет

Одеський національний університет імені І.І.Мечнікова
геолого-географічний факультет

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
катедра туристичного бізнесу та країнознавства

Волинський національний університет імені Лесі Українки
катедра туризму та готельного господарства

Ужгородський національний університет
факультет туризму та міжнародних комунікацій

Луцький національний технічний університет
катедра туризму та готельно-ресторанної справи

Мукачівський державний університет
катедра географії та суспільних дисциплін

Київський національний лінгвістичний університет
катедра психології і туризму

Економічний університет у Катовіцах

Сілезький університет у Катовіцах
Інститут суспільно-економічної географії і управління простором

Верхньосілезька академія імені Войцеха Корфантего

Управління туризму та промоцій Київської міськдержадміністрації

Асоціація в'їзних туроператорів України

Київське військово-історичне товариство

Інститут досліджень діаспори

ВІЙНА ТА ТУРИЗМ

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції
Київ, 11 листопада 2022 р.

УДК 338.48:355.422(477:470)(082)

В42

Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2022 р.) – К.:ТОВ «Геопринт»,2022. – 319 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 3 від 25 жовтня 2022 р.*

*Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 3 від 17 листопада 2022 р.*

Рецензенти:

Мальська Марта

докторка економічних наук, професорка

Львівський національний університет імені Івана Франка

Король Олександр

доктор географічних наук, професор

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Антоненко Володимир

доктор географічних наук, професор

Київський університет культури

ISBN 978-617-674-060-5

Збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції містить його програму та результати студіювань науковців, педагогів, аспірантів і студентів різних регіональних центрів, а також практиків туризму. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання впливу воєнних дій на туристсько-рекреаційний потенціал території, втрат туризму через російсько-українську війну, воєнного туризму як навчальної дисципліни, глобальних викликів для України та світу війн та воєнних конфліктів, резильєнтності туристської індустрії під час війн та воєнних конфліктів, впливу на міжнародний туризм українсько-російської війни, етноксеногенного потенціалу воєнно-історичного туризму та об'єктно-предметної сутності цієї складової воєнного туризму, фортифікацій в туризмі (потенціал, використання та перспективи), ризик-менеджменту в туризмі (фактор війн та воєнних конфліктів), а також фактор російсько-українських війн та воєнних конфліктів в гуманітарному проєкті «Місця пам'яті на мапі України».

© Винниченко І., упорядкування, 2022

Патійчук В., Ціпошук С.	
Сучасні проблеми розвитку туризму в Україні.....	53
Пригара О.	
Безпека туризму в умовах війни: правовий аспект.....	56
Ціватий В.	
Концепт «велнес-туризм» у туристсько-рекреаційному просторі України: воєнний, оздоровчо-адаптивний, інституціональний і психолого-комунікативний аспекти.....	58
Буличева Т., Гринюк Т., Буткалюк К.	
Час небезпеки: екзистенціальні трансформації у суспільстві, економіка та туризм.....	61
Кулагіна А., Аріон О.	
Розвиток «темного туризму» в Україні.....	66
Копилець Є.	
Пам'ятники на ознаменування російської перемоги у Полтавській битві в контексті російсько-української війни.....	70

Українсько-російська війна та її вплив на міжнародний туризм

Цвілий С.	
Структурні зрушення в міжнародному туризмі внаслідок військової агресії росії проти України.....	73
Пестушко В.	
Українсько-російська війна як виклик міжнародному туризму.....	76
Чернишова Т., Демченко М.	
Вплив війни на сучасний стан туризму в Грузії.....	79
Панова І.	
Вплив російського творчності в Україну на туристичну галузь в світі.....	82
Онищук Н.	
Подорожі та війна: якою буде туристична індустрія України після війни.....	84

Втрати туризму через наслідки війн: вітчизняний та зарубіжний досвід

Ключівський Ю.	
Втрати в туристичній галузі Чеської Республіки через російсько-українську війну.....	89
Бучко Ж.	
Наслідки військового урбіциду для музейної культурної спадщини України.	94
Альтгайм Л., Щербина Х.	
Вплив російсько-української війни на відвідуваність екскурсійних об'єктів історико-культурної спадщини роду Острозьких (на прикладі діяльності туристичної агенції «Вояж.UA»).....	98
Шпарага Т.	
Викрадена, але не втрачена пам'ять.....	101

значення – головного будинку старовинної садиби Л.Є. Кеніга кінця XVIII ст. – 1870 р. Тут розташовано музейно-виставковий центр «Тростянецький». Пошкоджене праве крило будівлі, де розміщувалася краєзнавча експозиція, але музейні фонди збереглися. За висновками експертів, сума завданих пошкоджень сягає 5 мільйонів гривень.

Загалом унаслідок російського вторгнення в Україні зазнали пошкоджень 44 будівлі та комплекси музеїв і заповідників у різних областях України. Руйнування об'єктів культурної спадщини, за Гаазькою конвенцією 1954 року, є воєнним злочином, за який передбачається відповідальність.

1. В Україні буде створено експертну групу з захисту, збереження та реставрації культурної спадщини. URL: <http://surl.li/dovyf>
2. Зафіксовані воєнні злочини. URL: <http://surl.li/dovyj>
3. Культура під вогнем: українські музеї після обстрілів росіян. URL: <http://surl.li/dozfm>

Альтгайм Любов, Щербіна Христина

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ВІДВІДУВАНІСТЬ ЕКСКУРСІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РОДУ ОСТРОЗЬКИХ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ АГЕНЦІЇ “ВОЯЖ.UA”)

Незаперечним є факт, що туристична галузь України одна із тих, яка суттєво зазнала збитків через цю війну. Не встигли ми оговтатись від карантинних обмежень пандемії Covid-19, як нашу сферу знову очікував новий неактивний період. У туристичній діяльності агенції «Вояж.UA» екскурсійні об'єкти історико-культурної спадщини роду Острозьких, які знаходяться у містах Дубно, Острозі та Старокостянтинові, вважалися важливими об'єктами у екскурсійних маршрутах ще із 2019 року. А саме: замок у м. Дубно входить у маршрут «Твердині Волині» (Тернопіль – Дубно – Луцьк – Клевань – Тараканів - Тернопіль), місто Острог, загалом, – «У гості до Острозьких» (Тернопіль – Межиріч – Острог - Тернопіль), замок у м. Старокостянтинів – «Строкате Поділля» (Тернопіль – Самчики – Старокостянтинів – Острог – Тернопіль) [1]. Всі ці маршрути у довоєнний час користувалися популярністю як серед школярів, так і дорослих туристів, а також змішаних груп. Після повномасштабного вторгнення окупаційних військ на територію України у лютому 2022 року, стан справ різко змінився у негативний бік. Дякуючи нашим захисникам і захисницям бомби та уламки ракет на об'єкти не попадали, міни на їх територіях не підривались і ці міста не зазнали окупації, однак негативний удар вони все ж отримали через різке зни-

ження кількості відвідування їх туристами та екскурсантами. Тривалий час у перші місяці війни не можливим стало взагалі провадити екскурсійну діяльність. Тільки після офіційних дозволів на відновлення своїх основних видів діяльності фізичним і юридичним особам, вдалося частково відновити надання екскурсійних послуг. Частина цих маршрутів відвідувалась малими групами, але є і такі маршрути, які не виявляли зацікавленості у туристів саме через близькість їх розташування до військових і стратегічних об'єктів. А саме: у м. Дубно – військова частина у межах міста, у м. Острозі – Хмельницька АЕС у м. Нетішин на відстані 17 км від замку, і у м. Старокостянтинів – військова частина також у межах міста. Детальніше динаміку зміни чисельності туристів від 2019 до листопада 2022 р. на цих маршрутах подано у таблиці 1.

Таблиця 1. Показники відвідуваності історико-культурних екскурсійних об'єктів спадщини Острозьких протягом 2019-2022 рр.

№ з/п	Назва маршруту, місто показу	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
		к-сть груп	к-сть туристів	к-сть груп	к-сть туристів	к-сть груп	к-сть туристів	к-сть груп	к-сть туристів
1	«Твердині Волині» (Дубно)	9	235	5	59	14	430	3	60
2	«В гості до Острозьких» (Острог)	4	48	2	37	5	59	1	7
3	«Строкате Поділля» (Старокостянтинів)	2	25	2	69	5	53	2	39

На основі даних таблиці 1 очевидним є, що у 2019 році маршрут «Твердині Волині» є досить популярним серед туристів агенції, завдяки екскурсійним об'єктам, які у ньому підібрані і вже не перший рік приймають відвідувачів і є туристично привабливими. Експозиції, що представлені у замку міста Дубно є цікавими, наповненими, дають можливість і діткам, і дорослим дізнатись про цю місцевість, її історію та особистостей, що із нею пов'язані [1]. Тому і бачимо, що, у порівнянні із маршрутами «У гості до Острозьких» та «Строкате Поділля», цей відвідувався туристами агенції «Вояж.УА» найчастіше, навіть під час пандемії Covid-19 та війни і у екскурсійних груп із різним складом учасників: школярів, дорослих туристів та корпоративних замовників.

Екскурсійний маршрут «В гості до Острозьких» є менш популярним у 2019-2022 роках, кількість екскурсантів коливалась. Звичайно, що як і у попередньому маршруті, причиною зменшення активності екскурсантів стала війна. А ще, на нашу думку, така низька популярність даного маршруту протягом усіх років, а також у порівнянні із маршрутом «Твердині Волині», пояснюється відсутністю рекламних заходів із боку Державного історико-культурного заповідника міста Острога. Острозьку академію знають як навчальний заклад, але те, що це повноцінний екскурсійний об'єкт, який приймає туристів відомо не всім. Серед шкільних груп маршрут користується популярністю рідко, зазвичай його відвідують дорослі екскурсанти.

«Строкате Поділля» як екскурсійний маршрут вперше презентувався споживачам екскурсійних послуг агенції «Вояж.UA» у 2019 р. Нові об'єкти, невідомі місця, яскрава рекламна компанія, що проводилась агенцією не дала можливості сповна відкрити увесь туристичний потенціал даного маршруту до 2022 р. Маршрут має усі перспективи стати більш популярним серед шкільних груп та корпоративних замовників. Кількість туристів, які його відвідали під час війни є свідченням цього.

Така тенденція відвідуваності прослідковується не лише у діяльності туристичної агенції «Вояж.UA». За час війни у роботі замків міст Дубно, Острог і Старокостянтинів нараховувалась також значна кількість днів, коли відвідувачі відсутні зовсім. Та незважаючи та такі зміни у туристичному потоці замки продовжували працювати, надавати екскурсійні послуги та здійснювати науково-дослідну діяльність. Наприклад, науковці Державного історико-культурного заповідника міста Острога за час війни (від 24 лютого і до сьогодні) провели дослідження, які сьогодні допомагають нам більш повніше описати та представити рід Острозьких та їх внесок у історію нашої держави. Доведено, що сім із десяти європейських монархів мають походження із шлюбів Острозьких та Заславських, що підтверджено генеалогічними дослідженнями [2]. У липні 2022 р. у музеї книги та друкарства м. Острог відкрито виставку плакатів “Всі слова тепер носять військову форму” від ініціативи “Літери в місті – музейний типографії Одеси”. Плакати, створені під час повномасштабної військової агресії, ілюструють наші спільні переживання у цей час [3]. У серпні 2022 р. із нагоди **Дня археолога** проведено майстер-клас із методики реставрації гончарної кераміки козацької доби. Опрацьовано кераміку, виявлену у 2018 році під час упорядкування внутрішньої частини Татарської башти, при підготовці арт-простору «Культурний барбакан».

Дубенський замок протягом 2022 р. продовжив свою участь у проєкті «Via Regia Ukraine», спрямований на популяризацію української культури се-

ред наших земляків та іноземців, а також на вдосконалення туристичної галузі міст і регіонів України. Проект передбачає розвиток української частини Великого культурного шляху Ради Європи, який простягається через такі міста: Дубно, Рівне, Острогож, Львів, Броди, Городок (Львівська область), Луцьк, Володимир-Волинський, Радомишль, Житомир та Київ.

Також у цьому році науковцями заповідника продовжено розкопки на острові Дубовець, які тривають із 2018 р. Особливість цьогорічних розкопок у залучені до них не лише науковців та студентів «Острозької академії», а й чималу кількість внутрішньо переміщених сімей, що проживають у м. Дубно. Для їх дітей - це добра нагода пізнавально провести вільний час, спробувати себе у ролі археологів, ознайомитись з історією міста Дубно, його традиціями, культурою через дотик і польові дослідження. Під час цих розкопок дітей зацікавили знайдена велика кількість фрагментів полив'яного та фаянсового посуду, скляні вироби, пічні кахлі, розвал мореного горщика, який згодом реставрують, а також кістяна намистина [4].

Всі ці заходи є надзвичайно цікавими і актуальними для екскурсійної діяльності і дасть можливість повноцінно відновити туристичним агенціям надання туристичних послуг після нашої перемоги у цій війні.

1. <http://voyageua.com/category/zamky/> (дата звернення: 10.11.2022).
2. <https://ostrohcastle.com.ua/suchasni-monarhy-ob-yednanoyi-yevropy-nashhadky-knyaziv-ostrozkyh-i-zaslavskyh/> (дата звернення: 09.11.2022).
3. <https://ror.gov.ua/novyny/v-muzeyi-knigi-ostroga-vidbudetsya-vidkrittya-novoyi-vistavki-1658486702> (дата звернення: 10.11.2022).
4. <https://deputat.dubno-adm.gov.ua/pres-centr/novina/article/dlja-rodin-vimushenikh-pereselenciv-z-ditmi-organizovano-krajeznavchu-arkheologichnu-ekspedyciju.html> (дата звернення: 09.11.2022).

Тетяна Шпарага

ВИКРАДЕНА, АЛЕ НЕ ВТРАЧЕНА ПАМ'ЯТЬ

*А до Херсона повернулася весна,
І синьо-жовтий прапор огортає місто
Сергій Соловій*

Війна росії проти України завдала масштабних збитків українській економіці – промисловості, виробничій і соціальній інфраструктурі. Наша країна потребує значних коштів на відновлення шляхів сполучення, житлового фонду, об'єктів енергетики, торгівлі, шкіл, лікарень тощо. Найбільш болючими є демографічні втрати, наслідки від яких відчуватимуться впродовж кількох наступних поколінь. Драматичні виклики постали також перед сферою культури. Її заклади, що опинилися у зоні бойових дій або ж на окупованій території, зазнали

Відомості про авторів

Аксьонова Наталя – к.і.н., доцентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, доцентка кафедри українознавства Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (aksjonovanat@ukr.net)

Альтгайм Любов – к.г.н., доцентка кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (altheim@ukr.net)

Арїон Оксана – к.г.н., доцентка кафедри географії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка (oarion@ukr.net)

Атаман Людмила – к.г.н., старша викладачка кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ataman2412@gmail.com)

Бабушко Світлана – д.пед.н., професорка, завідувачка кафедри туризму Національного університету фізичного виховання і спорту України (babushko64@gmail.com)

Барвінок Наталія – викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (barvinok.n@udpu.edu.ua)

Батиченко Світлана – к.г.н., старша викладачка кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій (batychenko_sveta@ukr.net)

Беженар Інна – к.е.н., старша наукова співробітниця ННЦ «Інститут аграрної економіки» (inna_bezhenar@ukr.net)

Белікова Марина – к.і.н., доцентка кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу Національного університету «Запорізька політехніка» (belikova.marina@outlook.com)

Божук Тетяна – д.г.н., завідувачка кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (tbozhuk@gmail.com)

Болото Карина – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти четвертого року навчання Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (bolotokarina@gmail.com)

Бондаренко Вікторія – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти другого року навчання кафедри менеджменту Національного університету цивільного захисту України

Шуляр Дар`я – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти четвертого року навчання катедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету (darja.ushkalova19@gmail.com)

Щербіна Христина – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти першого року навчання катедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка (Khrystyna1612ukr.net)

Яковенко Тетяна – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти другого року навчання катедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка (t.yakovenko14@gmail.com)

Яковишина Маргарита – старша викладачка катедри туризму та готельно-ресторанної справи Національного університету водного господарства та природокористування (m.s.yakovyshyna@nuwm.edu.ua)

Наукова література

Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2022 р.) – К.:ТОВ «Геопринт»,2022. – 319 с.

Упорядник І.Винниченко

За зміст, орфографію та стилістику тексту, а також за порушення авторських прав відповідальними є автори публікацій

Збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції містить його програму та результати студіювань науковців, педагогів, аспірантів і студентів різних регіональних центрів, а також практиків туризму. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання впливу воєнних дій на туристсько-рекреаційний потенціал території, втрат туризму через російсько-українську війну, воєнного туризму як навчальної дисципліни, глобальних викликів для України та світу війн та воєнних конфліктів, резильєнтності туристської індустрії під час війн та воєнних конфліктів, впливу на міжнародний туризм українсько-російської війни, етноксогогенного потенціалу воєнно-історичного туризму та об'єктно-предметної сутності цієї складової воєнного туризму, фортифікацій в туризмі (потенціал, використання та перспективи), ризик-менеджменту в туризмі (фактор війн та воєнних конфліктів), а також фактор російсько-українських війн та воєнних конфліктів в гуманітарному проєкті «Місця пам'яті на мапі України».

ТОВ "Геопринт"

Україна, 03150 м. Київ, вул. Велика Васильківська, 69

e-mail zakaz@geoprint.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7203 від 02.12.2020 р.